

MOȘTENIREA TEOLOGICĂ A LUI LUIS DE MOLINA: MOLINISMUL

Autor: Silviu Vaipan † | 27 februarie 2022

I. Introducere

Luis de Molina (1535-1600 d.Hr.), unul dintre cei mai de seamă teologi și gânditori din întreaga istorie bisericească¹, este privit de către unii cercetători ca reformator pentru Biserica universală. Deși a fost preot și iezuit, sistemul său teologic, denumit astăzi „Molinism”, are un caracter ecumenic, întrucât temele abordate de el sunt de un profund interes pentru toate tradițiile creștine. Învățătura prin care Molina s-a remarcat și prin care, totodată, își păstrează o deosebită importanță pentru noi, în contemporaneitate, este cunoscută sub denumirea latinească de *scientia media*, sau, tradusă în limba română, cunoașterea *medie* sau *de mijloc*.² Aceasta este considerată de William Lane Craig ca fiind „printre cele mai prolifere idei teologice care au fost concepute vreodată.”³ Molinismul câștigă astăzi teren cu rapiditate în lumea teologică⁴ și este considerat în evanghelicism⁵ ca fiind una dintre cele patru perspective principale referitoare la „providența divină și la omnisciența [lui Dumnezeu], alături de calvinism, teism deschis și preștiința simplă.”⁶

Un fapt remarcabil este că Alvin Plantinga, unul dintre cei mai mari filozofi contemporani ai religiei, a reinventat neintenționat doctrina *cunoașterii medii*, atunci când și-a elaborat prodigioasa teodicee în lucrarea sa *Freedom and Evil* (1977), ca apărare împotriva problemei logice a existenței răului, propusă de J. L. Mackie, în 1955.⁷ Așadar, lucrarea lui Plantinga a „precipitat o avalanșă de discuții despre Molinism”, iar cunoașterea de mijloc a început, astfel, să fie aplicată „nu doar la problema răului, ci și la întrupare, providență, rugăciune, rai și iad, perseverența în har etc.”⁸

Molinismul își dovedește relevanța în lumea teologică întrucât, dacă reflectă realitatea⁹, alungă disjunția de veacuri dintre suveranitatea divină și liberul-arbitru uman, aruncând o lumină unică asupra modului în care acestea au loc în realitate, mai ales fiindcă ele au fost privite deseori ca fiind în tensiune ireconciliabilă. Trebuie menționat

că nu numai persoane cu interese nișate în teologie sau filozofie sunt prinse în mod descriptiv de „luarea la trântă” ideatică între două perspective care se propun ca veridice – una ce susține putința libertății și actualitatea ei, cealaltă susținând fie un determinism dur, fie unul care lasă loc și responsabilității umane în domeniul etic. Dimpotrivă, fiecare individ participă la realitatea acestei discuții, veche „de când lumea” și aparent interminabilă, iar lipsa asumării personale a căutării adevărului poate duce la zdrobirea individului sub un neașteptat tăvălug. Omul care trăiește inconștient față de problematica dintre libertate și determinism se află în mijlocul unei trântite dintre uriași cât se poate de proxime existențial față de tot ce înseamnă el și față de tot ce e semnificativ pentru acesta. Molinismul se apleacă în special asupra discuțiilor despre preștiința lui Dumnezeu, suveranitatea Sa și libertatea omului (mai ales din punct de vedere soteriologic), însă implicațiile ce derivă direct sau indirect din soluțiile aduse de (sau, cel puțin, din problematizarea continuată de) Molinism, au un impact major asupra situațiilor omenești concrete.¹⁰ Frământarea personală adusă de următoarele întrebări poate fi împlântată și satisfăcută de perspectiva molinistă, nu doar intelectual, ci și emoțional, chiar dacă Molinismul nu se referă, cel puțin în lucrarea de față, în mod explicit la ele: Există „vocație” predestinată de Dumnezeu pentru fiecare în parte? Există predestinare în căsnicie sau în relația de iubire? Ce efect au acțiunile individuale față de cursul istoriei? Care este cursul istoriei? Nu vom încerca să dăm răspunsul lui Molina față de aceste probleme, însă înțelegerea doctrinei moliniste ne va ajuta să le reîntâlnim cu expectanță și nădejde. Molina răspunde indirect la unele dintre ele, în special la cele legate de preștiința lui Dumnezeu, predestinarea și providența Sa, însă noi, folosindu-ne de perspectiva sa asupra unor chestiuni teologice, vom putea să ne întoarcem la întrebările comune, ce ne afectează viața de zi cu zi. În continuare, demersul pe care ni l-am propus este de a contura câteva elemente biografice din viața lui Luis de Molina, ca mai apoi să explicăm conceptul de *scientia media*, așa cum a fost propus de teologul iezuit, evidențiindu-i importanța pe tărâmul teologic.

II. Linii biografice generale despre Luis de Molina

Luis de Molina se naște la 29 septembrie 1535 în Cuenca, Noua Spanie, Spania. Deși începe studiul dreptului la Universitatea din Salamanca începând cu 1551, se retrage în urma unei crize spirituale care l-a dus la o convertire profundă. El ia contact cu lucrarea *Exerciții spirituale* a lui Ignățiu de Loyola (1491-1556 d.Hr.), unul dintre fondatorii ordinului călugăresc iezuit¹¹, și se dedică acestui ordin începând cu anul 1553, aderând la un centru călugăresc din Alcalá de Henares care este orientat spre reformă.¹² În același timp, Molina dezvoltă „un apetit vorace pentru filozofie și teologie...”, ceea ce se împletește armonios cu accentul deosebit al iezuiților asupra importanței educației.

În 1554 este trimis la Universitatea din Coimbra, în Portugalia, unde studiază filozofia (în principal) sub Pedro de Fonseca (1528-1599), dobândind la sfârșitul studiilor de patru ani o diplomă de masterat. Mentorul său este privit de contemporanii săi ca

„Aristotel al Portugaliei”, datorită competențelor sale în logică și metafizică.¹³ Aici se focalizează pe lucrările lui Aristotel, care vor avea o influență majoră asupra dezvoltării doctrinei *cunoașterii mijlocii*.

Ca urmare a zelului său pentru filozofie, este motivat de Pedro de Fonseca să urmeze doctoratul la Coimbra. Astfel, Molina își continuă studiile din 1558 până în 1562. În acest timp, studiază scrierile biblice, cele patristice, medievale, familiarizându-se totodată și „...cu teologia contemporană (inclusiv cu scrierile principale ale reformatorilor protestanți).”¹⁴ De asemenea, studiază atât *Summa Theologiae*, cât și alte lucrări ale lui Toma de Aquino. Originalitatea și geniul său ies în evidență prin faptul că Molina îi corectează în scrierile sale atât pe reformatorii protestanți, Luther și Calvin, cât și pe Toma de Aquino.¹⁵ Față de Luther și Calvin, Molina apără liberul-arbitru al omului în sens libertarian¹⁶, iar harul mântuitor nu este văzut ca irezistibil. Luther și Calvin propun liberul-arbitru în sens compatibilist.¹⁷

Ceea ce elaborează Molina sub forma *cunoașterii mijlocii* are ca motivație faptul că teologia reformatorilor ar fi adus o înțelegere greșită a suveranității și preștiinței divine în raport cu libertatea umană. Perspectiva lor, fundamentată pe aceeași schemă de gândire găsită și la Toma de Aquino, este că Dumnezeu precunoaște ceea ce El deja a decretat, așa încât toate acțiunile omului sunt determinate dinainte prin voia Sa ascunsă și suverană.¹⁸ Molina critică dictonul conformul căruia „mai mult din suveranitatea lui Dumnezeu înseamnă mai puțin din libertatea omului” și afirmă cu tărie că un Dumnezeu suveran care lasă oamenilor liber-arbitru este superior unui Dumnezeu care din punct de vedere cauzal determină fiecare acțiune, fiind în controlul tuturor lucrurilor, dar cu prețul lipsei libertății oamenilor.¹⁹

În 1562, Molina își finalizează doctoratul și din 1563 până în 1567 acceptă să predea la Universitatea din Coimbra, Portugalia, ca profesor de filozofie și teologie. Cum Conciliul Tridentin ia sfârșit în anul 1563, Molina trăiește satisfacția de a recunoaște că, prin intermediul acestei convocări, problemele reclamate de declanșarea reformei au fost rezolvate. De asemenea, liberul-arbitru este susținut de Conciliu; însă una dintre chestiunile care i-au adus nemulțumire a fost asumarea teologiei tomiste despre har, întrucât Molina consideră că faptele nu sunt „...o condiție necesară cauzală pentru mântuire”, ci un efect necesar al acesteia.²⁰

Din 1568, Molina se mută de la Universitatea din Coimbra la Universitatea din Evora, unde „în următoarele două decade... își va face renumele ca unul din cei mai mari teologi preocupați de filozofie din toată Europa.”²¹ Tot în această perioadă, el continuă dezvoltarea unei teologii a harului care să stea „între Trent și protestantism”, compilând până în 1573 un comentariu ingenios la *Summa Theologiae*, format din diverse notițe și materiale realizate până atunci. Această lucrare este „mai puțin un comentariu și mai mult o corectare și o reinterpretare a doctrinelor harului propuse de Aquino.”²²

Mai apoi, în următorii 15 ani, Molina se ocupă „de controversa pe care el în mod corect a sesizat-o ca fiind aceea care a stat la baza polemicilor reformei și care, chiar după conciliul de la Trent, aducea separare între Societatea lui Isus și dominicani...”²³. El consideră că anularea libertății umane autentice este eroarea centrală a reformei protestante. În 1588 sunt publicate cele șapte volume ale sale, reunite sub titlul abreviat *Concordia*²⁴, operă considerată a fi *magnum opus*-ul carierei sale teologice. Autorul propune în această lucrare cuprinzătoare o schemă ingenioasă prin care se încearcă reconcilierea preștiinței divine cu libertatea omului, folosindu-se conceptul de *cunoaștere mijlocie*.

Această lucrare devine remarcabil de populară după publicare, laolaltă cu scriitorul ei, însă stârnește o opoziție intensă din partea dominicanilor.²⁵ Marea majoritate a iezuiților rămân de partea lui Molina în anii ce urmează, însă o parte dintre aceștia se împotrivesc convingerilor sale, pe baza faptului că acestea se deosebesc de teologia fondatorilor lor, Xavier și Loyola, care susțin că predestinarea „e bazată pe merite cunoscute dinainte, întrucât Dumnezeu privește de-a lungul timpului și vede pe aceia care vor persevera pe calea justificării și apoi, bazându-se pe acest considerent, îi alege.”²⁶ Această opoziție înverșunată atrage privirile inchiziției spaniole, astfel încât Molina trăiește până la momentul morții sale sub îngrijorarea că va fi dat pe mâinile acesteia sau că va fi anatemizat.

În aprilie 1600, Molina primește din partea ordinului iezuit conducerea noului departament de teologie morală la Universitatea din Madrid, dar, în 10 octombrie 1600, se stinge din viață din cauza dizenteriei. Anul 1600 este pentru acesta deosebit de tumultuos, din pricina opoziției vehemente²⁷ a unora dintre autoritățile catolice față de teologia sa. Abia pe 28 august 1607, papa Paul V revendică în mod oficial doctrina molinistă ca acceptabilă, „fără să insiste dacă e adevărată sau nu.” Papa afirmă legitimitatea doctrinei moliniste, dar și a doctrinei tomiste, susținute de dominicani, lăsându-se astfel loc în Biserica Catolică pentru un anumit grad de diversitate doctrinară. Așadar, Molinismul este revendicat postum de către autoritatea papală drept perspectivă permisă în sânul Bisericii Catolice.²⁸

III. Doctrina cunoașterii mijlocii

Molina s-a opus cu fermitate la ceea ce considera a fi cea mai mare greșeală a teologiei reformatorilor, adică „negarea, în mod implicit sau explicit, a libertății umane în virtutea suveranității și a atotștiinței lui Dumnezeu.”²⁹ Atât reformatorii, cât și Molina, au moștenit de la Toma de Aquino, cu bună știință sau nu, o schemă a preștiinței lui Dumnezeu care a stat la baza teologiei lor. De fapt, după Conciliul Tridentin, dominicanii au apărut cu hotărâre schița momentelor logice prezentate de Aquino. Conform acestuia, nu există moment în timp în care Dumnezeu să nu fi posedat atotcunoaștere. Dar nu din punct de vedere cronologic, ci logic (sau explanatoriu), există două momente

successive în cunoașterea pe care Dumnezeu o posedă (la fel cum concluzia unui silogism logic are ca bază explanatorie premisele, sau cum teoremele matematice sunt precedate explanatoriu de axiome).³⁰

Prima dată, trebuie să luăm în considerare decretul prin care Dumnezeu hotărăște să creeze lumea prezentă. Înainte de acest decret, Dumnezeu posedă *scientia simplicitis intelligentiae* sau *cunoașterea simplă*, prin care Dumnezeu Se cunoaște pe Sine, cunoaște toate adevărurile necesare (de exemplu, adevărul legii non-contradicției), dar și toate posibilitățile logice.³¹ Cu alte cuvinte, Dumnezeu posedă o cunoaștere inițială a tuturor lumilor posibile.³² Deținând acest tip de cunoaștere, Dumnezeu hotărăște să creeze lumea prezentă, ceea ce echivalează cu o actualizare a uneia dintre lumile posibile. În urma decretului divin, urmează un al doilea moment logic în cunoașterea lui Dumnezeu, conform lui de Aquino, care a fost denumit de acesta *cunoaștere vizionară*. În acest moment logic, posterior decretului creator, Dumnezeu cunoaște toate afirmațiile cu valoare de adevăr din lumea actuală, din trecut, prezent și viitor. Deși de Aquino a susținut că această schemă nu eradică libertatea autentică a omului, Molina a fost de altă părere.

În modelul tomist, *adevărurile contrafactice*³³ sunt cunoscute de Dumnezeu posterior decretului său de creare a lumii actuale, adică în momentul *cunoașterii vizionare* a lui Dumnezeu. Marea problemă, așa cum au recunoscut reformații, este că în felul acesta este obliterated libertatea omului (în sens libertarian), așa încât toate alegerile sau deciziile oamenilor se întâmplă în mod necesar, având ca fundament decretul lui Dumnezeu de creare a lumii actuale. Mai exact, dacă Dumnezeu „atribuie în mod liber valori de adevăr propozițiilor contrafactice” prin decretul său creativ, atunci El „determină ceea ce creaturile ar face în oricare set de circumstanțe în care acestea s-ar afla.”³⁴ De aceea, așa cum am menționat mai sus, Calvin și Luther au fost compatibiliști³⁵, ceea ce implică ideea că responsabilitatea morală a oamenilor este compatibilă cu determinismul divin. În acest sens, libertarianismul metafizic este incompatibilist, adică libertatea omului nu este compatibilă cu determinismul divin.³⁶

Luis de Molina a susținut însă că momentul în care Dumnezeu cunoaște adevărurile contrafactice este anterior decretului creator. El s-a referit la *cunoașterea simplă* cu denumirea de *cunoaștere naturală* (lat. *scientia naturalis*), iar la *cunoașterea vizionară* cu denumirea de *cunoaștere liberă* (lat. *scientia libera*). Totodată, a considerat că între aceste două momente mai există un tip de cunoaștere, pe care a numit-o *cunoaștere mijlocie* (lat. *scientia media*). Dacă în primul moment logic Dumnezeu cunoaște tot ceea ce este posibil să se întâmple în oricare set de circumstanțe posibile, în al treilea, El cunoaște tot ceea ce se va întâmpla în mod cert. Totuși, în al doilea moment logic, Dumnezeu cunoaște ceea ce s-ar întâmpla în oricare set de circumstanțe posibile (incluzându-se aici ceea ce ar face în mod liber oamenii.) Trebuie reținut faptul că circumstanțele în care s-ar afla un individ la un moment dat nu restrâng libertatea

acestuia, ci îi păstrează liberul-arbitru invariant, adică îi permit existența.³⁷ Un exemplu sugestiv este dat de W. L. Craig, când acesta subliniază că, inițial, Dumnezeu cunoaște tot ceea ce este posibil să facă Petru din punct de vedere logic, în orice circumstanțe în care acesta ar fi pus. În al doilea moment logic, Dumnezeu cunoaște ceea ce Petru *ar face în mod liber*, în oricare circumstanță ar fi pus. În al treilea moment logic, Dumnezeu cunoaște ceea ce Petru *va face*, ținând cont de circumstanțele stabilite în decretul creator.³⁸

Să luăm ca ilustrație circumstanțele din noaptea trădării din Marcu 14:72, când Petru s-a dezis de Isus de trei ori. Primul moment reprezintă cunoașterea lui Dumnezeu a ceea ce Petru e posibil să facă: fie să Îl trădeze, fie să nu Îl trădeze pe Mântuitor. Al doilea moment reprezintă o restrângere de lumi posibile, prin fezabilitate, așa încât, prin *scientia media*, Dumnezeu cunoaște lumile actualizabile (Numărul lumilor posibile se restrânge la un număr mai mic de lumi fezabile). Doar lumile fezabile pot fi actualizabile prin decretul creator. În al doilea moment logic, dacă Petru l-ar trăda pe Hristos în circumstanțele date, atunci orice lume posibilă în care există aceleași circumstanțe, dar Petru nu Îl trădează pe Hristos, devine nefezabilă. Mai exact, adevărul contrafactual că, în respectivele circumstanțe, Petru l-ar trăda pe Isus de trei ori, este cunoscut de Dumnezeu prin *cunoașterea mijlocie*. Al treilea moment logic este reprezentat de *cunoașterea liberă*, când Dumnezeu cunoaște că Petru se va lepăda de Hristos de trei ori, fiindcă în decretul creator anterior, Dumnezeu a actualizat una dintre lumile fezabile.³⁹

Primul tip de cunoaștere este esențial, la fel și conținutul său, așa încât Dumnezeu nu ar fi Dumnezeu dacă nu ar deține o asemenea cunoaștere. Al doilea tip de cunoaștere este tot esențial, dar nu și conținutul său, așa încât Dumnezeu nu este Dumnezeu fără acest tip de cunoaștere, însă El rămâne Dumnezeu în ciuda contingentei conținutului acestuia, care ține cont și de libertatea oamenilor. În al treilea moment, conținutul cunoașterii este de asemenea, neesențial.⁴⁰

Dacă după primul moment logic al cunoașterii lui Dumnezeu, seturile de circumstanțe logice se numesc *lumi posibile*, după al doilea moment logic, după ce are loc o „triere” a acestora în funcție de fezabilitate, ele se vor numi *lumi fezabile*.⁴¹ O altă mențiune importantă despre cunoașterea mijlocie este că ea nu presupune un model *perceptualist* de cunoaștere, asemenea cunoașterii umane în raport cu contingentele zilnice, care să Îl portretizeze pe Dumnezeu ca Unul care află lucruri noi, ci unul *conceptualist*, în care Dumnezeu cunoaște adevărul afirmațiilor contrafactice în același mod în care cineva și-ar cunoaște propriile idei sau în același mod în care cineva cunoaște adevărurile logice necesare.⁴²

Libertatea omului este păstrată prin modelul molinist, fiindcă înainte de crearea lumii actuale (a setului de propoziții logice care a fost actualizat prin actul creator, adică prin

alegerea unei lumi fezabile), Dumnezeu ia în considerare și libertatea omului, adică ce *ar face* omul în toate circumstanțele în care el ar fi pus. Când Dumnezeu alege una dintre lumile fezabile, conform Molinismului, El hotărăște, în libertatea Sa ultimă, care va fi setul de circumstanțe în care va fi pus omul. În cazul acesta, se poate vorbi de un *micro-management* al universului, așa încât fiecare atom din acesta este la locul său prin alegerea suverană a lui Dumnezeu. Mai mult decât poziția atomilor, omul însuși este pus în circumstanțe alese de Dumnezeu. În felul acesta, Dumnezeu poate coordona cursul istoriei la un sfârșit plănuț de El, libertatea omului neobliterând putința lui Dumnezeu de a fi Providența ce ghidează istoria după voia Sa ascunsă. Dumnezeu poate folosi în acest sens și relele înfăptuite de om pentru a scoate în final un bine mai mare din acestea. Astfel de implicații ale Molinismului îi arată valoarea deosebită printre perspectivele teologice.

IV. Concluzii

În urma acestui eseu, considerăm că am reușit să schițăm evenimentele majore din viața lui Luis de Molina, un contrareformator iezuit ce s-a remarcat pentru întreaga istorie bisericească prin dezvoltarea unei doctrine originale și prolifică, numită *cunoașterea mijlocie*. Moștenirea sa teologică este *Molinismul*, care are la bază *scientia media*, un moment logic al preștiinței lui Dumnezeu prin care Acesta cunoaște ce *s-ar întâmpla în toate lumile posibile, ținând cont și de ce ar alege oamenii în orice set de circumstanțe în care ei ar fi puși*. Cunoașterea mijlocie este situată între primul moment logic al cunoașterii lui Dumnezeu - adică acela în care El știe *ce e posibil să se întâmple*, date fiind toate circumstanțele posibile - și ultimul moment logic, în care El știe ce se va întâmpla cu siguranță în lumea fezabilă, devenită actuală prin actul creator. Ca urmare a decretului divin de actualizare a lumii în care trăim, care se află din punct de vedere logic între cunoașterea mijlocie și ultimul moment logic, una dintre lumile fezabile este actualizată prin decretul suveran al lui Dumnezeu, astfel încât *El predestinează toate câte se întâmplă*, însă *nu determină* cauzal *ce va face omul*. Făpturii create, care poartă chipul lui Dumnezeu, i se păstrează liberul arbitru în modul autentic, adică libertarian, *asa încât acesta să îi poată spune „Da” lui Dumnezeu, din libertate*. Doctrina molinistă este prolifică întrucât, dacă reflectă realitatea, poate da un răspuns deosebit la tensiunea dintre suveranitatea lui Dumnezeu și libertatea omului, la problema logică a existenței răului, la doctrina providenței lui Dumnezeu, și, în mod special, ea încearcă să dea un răspuns pertinent la întrebarea: „Cum poate Dumnezeu să cunoască viitorul și în același timp omul să rămână liber?”, formulată adeseori în dezbaterile legate de preștiința divină.

NOTE

1. Kirk R. MacGregor, *Luis de Molina. The Life and Theology of the Founder of Middle Knowledge*, Grand Rapids, Michigan: Zondervan, 2015, p. 16. ↑
2. *Ibidem*, pp.13-14. ↑
3. William Lane Craig, *The Only Wise God. The Compatibility of Divine Foreknowledge and Human Freedom*, Eugene, Oregon: Wipf and Stock Publishers, 1987, p. 127. ↑
4. Tim Stratton și Jacobus Erasmus, „Mere Molinism: A Defense of Two Essential Pillars”, *Perichoresis*, vol. 16, issue 2, 2018, p. 18. ↑
5. Termenul românesc pentru „evangelicalism” sau „evangelical protestantism.” ↑
6. K. R. MacGregor, op.cit., pp. 13-14. ↑
7. Ken Perszyk, „Molinism, The Contemporary Debate”, *Themelios*, vol. 37, issue 3, 2012, pp. 567-568. ↑
8. *Ibidem*. ↑
9. Pentru a putea „reflecta realitatea” în mod legitim, e necesar ca să existe ceva asemenea „Molinismului pur și simplu” (aluzie la cartea lui C. S. Lewis, *Mere Christianity* [„Creștinism pur și simplu”]), iar un teren comun pentru perspectivele care se revendică moliniste poate fi găsit în cartea lui Tim A. Stratton, *Mere Molinism*, publicată în 2020. ↑
10. Se cunoaște acum că în timpul bombardamentelor aeriene asupra Londrei din cel de-Al Doilea Război Mondial, mulți oameni și-au pierdut viața fiindcă au susținut, în mod nefericit, fatalismul. Afirmând astfel: „ceea ce urmează să se întâmple oricum se va întâmpla, indiferent de acțiunile mele”, ei s-au eschivat de la însăși salvarea propriilor lor vieți. Această întâmplare ilustrează felul cum oameni de rând pot susține diferite perspective filozofice despre liber-arbitru care să le influențeze hotărâtor cursul existenței. William Lane Craig, op.cit., p. 11. ↑
11. Sub numele de *Societatea lui Isus*, a avut drept cofondatori pe Ignățiu de Loyola și pe Francis Xavier (1506-1552). ↑
12. K. R. MacGregor, op.cit., p. 48. ↑
13. *Ibidem*, pp. 48-51. ↑
14. *Ibidem*, pp. 69-71. ↑
15. *Ibidem*, pp. 73, 80. ↑
16. „Libertarianismul este perspectiva care susține că liberul-arbitru este incompatibil cu determinismul (care afirmă că evenimente trecute în mod necesar atrag după sine evenimente subsecvente) și că unele dintre acțiunile noastre sunt libere (de remarcat că libertarianismul nu pretinde ca toate acțiunile cuiva să fie libere). Dar ce înseamnă mai exact „acțiune liberă”? În primul rând, prin acțiune înțelegem fie o chestiune fizică, asemenea ridicării mâinii pentru a vota, sau una mentală, cum ar fi dorința de a ridica mâna și de a vota. Așadar, dacă mâna cuiva este legată și nu poate fi ridicată, și dacă cineva dorește sau încearcă să o ridice, atunci acea persoană efectuează o acțiune (chiar dacă din punct de vedere fizic acțiunea nu poate avea loc). În al doilea rând, numind o acțiune a cuiva «liberă», ne referim la faptul că agentul este responsabil în mod ultim pentru aceasta dacă și numai dacă este o acțiune formatoare

- de caracter sau suficient explicată de caracterul sau motivele agentului.” Tim Stratton și Jacobus Erasmus, op.cit., p. 19. ↑
17. K. R. MacGregor, op.cit., pp. 74-75. „Mulți filozofi consideră că libertatea practică și responsabilitatea sunt consistente cu determinismul, subscriind astfel cu compatibilismul.” Robert Audi (editor), *The Cambridge Dictionary of Philosophy* (Second Edition), New York: Cambridge University Press, 1999, p. 327. „Un lucru (eveniment, situație) determină pe un altul dacă al doilea este o consecință a primului, sau dacă al doilea este necesitat de primul, de exemplu, mișcările mâinii unui votant sunt o consecință a intenției lui. Cum este în general înțeles, determinismul susține că orice se întâmplă e determinat de condiții antecedente... Explicat în felul acesta, determinismul implică faptul că în orice clipă viitorul este deja fixat și unic, fără posibilitatea de evoluții alternative.” ↑
18. Înțelegem libertatea autentică drept acea libertate înțeleasă în termeni libertarieni. ↑
19. K. R. MacGregor, op.cit., p. 25. ↑
20. *Ibidem*, pp. 83-84. ↑
21. *Ibidem*, p. 84. ↑
22. *Ibidem*, p. 85. ↑
23. *Ibidem*. ↑
24. Titlul complet este: *Liberi Arbitrii cum Gratiae Donis, Divina Praescientia, Providentia, Praedestinatione et Reprobatione Concordia* („Compatibilitatea dintre liberul-arbitru și darurile harului, preștiința divină, providența, predestinarea și reprobățiunea.”) ↑
25. Thomas Carson et al. (editors), *The New Catholic Encyclopedia* (second edition), Farmington Hills, Michigan: Gale Research Inc, 2002, p. 50. ↑
26. K. R. MacGregor, op.cit., pp. 196, 197, 203. ↑
27. Anii precedenți au fost marcați de o primă censură (lat. *censura*, cu sens de pedeapsă hotărâtă de biserica Catolică față de o persoană botezată, conform legii dreptului canonic a bisericii Catolice) hotărâtă de către comisia papală (cu numele *Congregatio de auxiliis gratiae*), iar această presiune a autorităților catolice îi deteriorează sănătatea în mod decisiv. Primele concluzii, din 1598, ale comisiei papale sunt total în defavoarea lui Molina; teologia sa este văzută ca inovativă, „străină de teologia Părinților bisericii, de conciliile bisericesti și de decretul papale”, iar lucrările sale sunt suspendate, cu mențiunea că scrierea sa, *Concordia*, ar trebui interzisă. A urmat o a doua censură mult mai detaliată la sfârșitul anului 1598, redactată în 200 de pagini și semnată de majoritatea membrilor din *Congregatio*. „Odată cu această acuzație, reieșea mai limpede că o anatemizare oficială din partea Papei urma să apară.” O a treia censură este hotărâtă față de acesta până în octombrie 1600, așa că Molina s-a stins din viață cu gândul că va fi anatemizat pe nedrept după moartea sa. Cel mai probabil acesta ar fi fost în scurtă vreme anatemizat, dacă nu ar intervenit „... la curtea papală teologul Benedetto Giustiniani, fost rector al Colegiului Roman Iezuit”, pledând în favoarea sa. K. R. MacGregor, op.cit., pp. 209, 285. ↑
28. K. R. MacGregor, op.cit., p. 295. ↑

29. *Ibidem*, p. 86. ↑
30. *Ibidem*, pp. 105, 106. ↑
31. *Ibidem*. ↑
32. Este deosebit de important în acest punct să înțelegem că o lume posibilă din punct de vedere logic reprezintă un set de posibilități logice. O lume posibilă din punct de vedere logic nu reprezintă o lume concretă, cum ar fi o galaxie îndepărtată. Un exemplu ar fi: într-o lume posibilă, Gara de Nord din București este plasată într-un alt sector decât cel actual. Ca să înțelegem și mai bine ideile de lume posibilă, remarcăm că relația matematică „ $1+1=3$ ” este falsă în toate lumile posibile, întrucât ea presupune o contradicție logică. Tot ceea ce nu presupune o contradicție logică va fi adevărat în cel puțin una dintre lumile posibile. Vezi discuția în detaliu în William Lane Craig și J. P. Moreland, *Philosophical Foundations for a Christian Worldview*, Downers Grove, Illinois: IVP Academic, 2003, p. 89. ↑
33. Afirmatiile contrafactice se referă „la propoziții condiționale la modul subjonctiv” (mod inexistent în limba română). Modul subjonctiv se traduce în română prin folosirea conjunctivului: „Să fi avut bani, mi-aș fi cumpărat o mașină.” Exemplul menționat poate fi înțeles ca: „Dacă aș fi avut bani (dar nu îndeplinesc această condiție, sau nu sunt în această circumstanță), mi-aș fi cumpărat o mașină.” Cu alte cuvinte, propozițiile contrafactice se referă la stări de fapt care ar fi diferite dacă și circumstanțele ar fi altele decât cele actuale. William Lane Craig, op.cit., pp. 75, 76. K. R. MacGregor, op.cit., pp. 29, 30. ↑
34. K. R. MacGregor, op.cit., p. 106. ↑
35. Luther susținea în felul acesta că, spre exemplu, „trădarea lui Isus de către Iuda a fost un fapt necesar [din punct de vedere logic].” K. R. MacGregor, op.cit., p. 106. ↑
36. William Lane Craig și J. P. Moreland, op.cit., p. 460. ↑
37. Diferența între momentele logice este exprimată în limba engleză mai clar, ținând cont de faptul că, în primul moment, Dumnezeu cunoaște ceea ce „could happen” (s-ar putea întâmpla), în al doilea, ceea ce „would happen” (s-ar întâmpla), iar în al treilea, ceea ce „will happen” (se va întâmpla). William Lane Craig, op.cit., pp. 136-138. ↑
38. William Lane Craig, op.cit., pp. 136-138. ↑
39. *Ibidem*. ↑
40. *Ibidem*. ↑
41. K. R. MacGregor, op.cit., p. 114. ↑
42. „În modelul perceptualist, Dumnezeu își derivează cunoașterea prin a privi și a vedea ce există. Acest model este afirmat în mod tacit atunci când oamenii vorbesc despre Dumnezeu, care vede viitorul de dinainte sau îl preștie. Totuși, Molina a insistat că Dumnezeu nu își derivă cunoașterea din ceva similar percepției. În schimb, cunoașterea lui Dumnezeu este de sine stătătoare și ar putea fi analizată prin analogia unei minți care își cunoaște propriile idei”. K. R. MacGregor, op.cit., p. 116. ↑

BIBLIOGRAFIE

Audi, Robert (editor), *The Cambridge Dictionary of Philosophy (second edition)*, New York: Cambridge University Press, 1999.

Carson, Thomas et al. (editors), *The New Catholic Encyclopedia (second edition)*, Farmington Hills, Michigan: Gale Research Inc, 2002.

Craig, William Lane și J. P. Moreland, *Philosophical Foundations for a Christian Worldview*, Downers Grove, Illinois: IVP Academic, 2003.

Craig, William Lane, *The Only Wise God. The Compatibility of Divine Foreknowledge and Human Freedom*, Eugene, Oregon: Wipf and Stock Publishers, 1987.

MacGregor, Kirk R., *Luis de Molina. The Life and Theology of the Founder of Middle Knowledge*, Grand Rapids, Michigan: Zondervan, 2015.

Perszyk, Ken, „Molinism, The Contemporary Debate”, *Themelios*, vol. 37, issue 3, 2012.

Stratton, Tim și Jacobus Erasmus, „Mere Molinism: A Defense of Two Essential Pillars”, *Perichoresis*, vol. 16, issue 2, 2018.

Imagine: Luis de Molina; Sursa: Wikimedia Commons